

บทความพิเศษ

นายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์

กรณีศึกษา : ชุมเห็ดไทย

เรื่องชุมเห็ดไทยที่จะเล่าต่อไปนี้เป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจ เพราะเป็นตัวอย่างที่สะท้อนถึงคุณค่าของภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ผมทราบเรื่องนี้ครั้งแรกเมื่อประมาณ 7 – 8 ปีมาแล้ว จากการฟังคำบรรยายของ ดร.นพมาศ สุนทรเจริญนนท์ แห่งคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ดร.นพมาศ เป็นผู้ทรงความรู้ที่สนใจเรื่องของสมุนไพรและภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย มีผลงานที่ทรงคุณค่าและคุณภาพสูงจากการศึกษาวิจัยด้วยตนเองในเรื่องนี้มากมาย นอกจากการศึกษาวิจัยแล้วยังได้เขียนเป็นเอกสารวิชาการทั้งในรูปบทความและหนังสือจำนวนมาก ที่สำคัญยังได้เป็นวิทยากรและจัดอบรมเผยแพร่ความรู้ทั้งแก่ข้าราชการ ผู้ประกอบการและประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวาง และเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

เรื่องสำคัญที่จุดประกายให้ ดร.นพมาศ ให้ความสนใจต่อเรื่องของภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยคือเรื่องชุมเห็ดไทย

เริ่มต้นจาก ดร. จุฑามณี สุทธิศรีสังข์ อาจารย์ทางเภสัชวิทยา ผู้มีชื่อเสียงและผลงาน

วิชาการมากมาย ปัจจุบันเป็นคนบดเคี้ยวเภสัชศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัยมหิดล ดร.จุฑามณี ได้อ่านพบเรื่องชุมเห็ดไทยจากตำราการแพทย์แผนไทย ซึ่งน่าสนใจเพราะในตำราระบุเป็นตำรับสมุนไพรเดี่ยวที่ระบุสรรพคุณใช้แก้อาการชักในเด็ก จึงสนใจอยากให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อพิสูจน์ว่ามีประสิทธิผลตามที่ตำรานั้นได้ระบุไว้หรือไม่

ตำรายาดังกล่าวอธิบายวิธีการปรุงยาว่าให้เอาเมล็ดมาคั่วจนเกรียม ส่งกลิ่นหอม แล้วนำไปต้ม เป็นยารักษาใช้แก้ชักในเด็ก

เพื่อความชัดเจนของเรื่องนี้ ผมได้ขอให้สถาบันการแพทย์แผนไทยช่วยตรวจสอบเรื่องนี้ทั้งในตำราของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท และตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ แต่ไม่พบการบรรยายสรรพคุณดังกล่าว ในที่สุด ดร.นพมาศ สุนทรเจริญนนท์ ได้กรุณาตรวจสอบตำราอีกหลายเล่ม พบว่ามีการบันทึกในหนังสือประมวลสรรพคุณยาไทย (ภาคสอง) ว่าด้วย พฤษภขชาติ วัตถุธาตุ และสัตว์วัตถุนานาชาติ ของสมาคม ร.ร แพทย์แผนโบราณ สำนักวัดพระเชตุพนฯ (วัดโพธิ์) ทำเทียน พระนคร

สำนักพิมพ์ : ไผศาลการพิมพ์ ปี 2521 หน้า 17
ระบุว่า “ประโยชน์ทางยาของชุมเห็ดไทย เมล็ด
คั่วให้ดำเกรียม ชงน้ำรับประทานเป็นยาระงับ
ประสาท ทำให้อนหลับสบาย ตันและรากเป็น
ยาแก้ไข้ ขับปัสสาวะ แก้กระษัย”

ดร.นพมาศ ซึ่งได้รับการชักชวนให้ทำการ
ศึกษาเรื่องนี้ พิจารณาแล้วเห็นว่ายาที่ได้จาก
กรรมวิธีการเตรียมดังกล่าวไม่น่าจะใช้แก้ชักหรือ
กันชักได้ เพราะก็คือการสกัดด้วยน้ำร้อน
นั่นเอง สารที่ละลายออกมาจะเป็นสารจำพวก
แป้งที่มีโมเลกุลขนาดใหญ่ คือพอลิแซ็กคาไรด์
สารดังกล่าวจึงไม่น่าจะมีฤทธิ์ต่อสมองเพื่อแก้
หรือกันชักได้ เพราะการที่เป็นโมเลกุลขนาดใหญ่
ย่อมไม่สามารถซึมผ่าน “ปราการ” ที่กั้นกรอง
ระหว่างระบบไหลเวียนโลหิตกับระบบประสาท
กลาง (Blood-brain barrier) ได้ จึงเสนอว่า ถ้า
จะศึกษาเรื่องนี้ ควรเปลี่ยนตัวทำละลายเป็น
แอลกอฮอล์แทน เพราะจะสามารถละลายด้วยยา
ที่มีโมเลกุลเล็กกว่าออกมาได้ โอกาสที่จะไปออก
ฤทธิ์ที่สมองเพื่อแก้หรือกันชักย่อมเป็นไปได้มาก
กว่า แต่ถ้าใช้วิธีละลายเช่นนั้น ก็จะไม่เป็นไปตาม
ตำรายาการแพทย์แผนไทย ในที่สุดจึงลงเอยด้วย
การทำการสกัดทั้งโดยน้ำตามตำรา และด้วย
แอลกอฮอล์ตามทฤษฎีตะวันตก

การทดลองเรื่องนี้ทำกับหนู โดยการป้อน
สารสกัดให้แก่หนูสองกลุ่ม แล้วทำให้หนูเกิด
อาการชักด้วยการให้สารกระตุ้นการชักคือ
เฟนิลีนเตตระซอล (Phenylenetetrazol)
หรือเรียกย่อๆ ว่า พีทีแซด (PTZ) ผลการทดลอง
พบว่า หนูที่ได้รับสารสกัดตามกรรมวิธีในตำรา

การแพทย์แผนไทยทุกตัวหลับสบาย ไม่เกิด
อาการชักเลย ในขณะที่หนูกลุ่มที่ได้รับสารสกัด
แอลกอฮอล์ เกิดอาการชักหลายตัว

สรุปผลการทดลองได้ว่า ตำรับยาชุมเห็ด
ไทยตามตำราของครูแพทย์แผนไทย สามารถกัน
ชักในหนูทดลองได้จริง ขณะที่กรรมวิธีตามทฤษฎี
ที่ควรจะได้ผลดีกว่ากลับไม่ได้ผล

การที่จะหาคำอธิบายว่า ทำไมเรื่องจึงกลับ
ตาลปัตรเช่นนี้ คงต้องทำการศึกษาวิจัยอีกมาก
แต่ผลการศึกษานี้ย่อมเป็นหลักฐานชิ้นหนึ่งที่
ยืนยันความทรงคุณค่าของภูมิปัญญาการแพทย์
แผนไทย

ตำราการแพทย์แผนไทยในอดีตโดยมาก
มิได้ผ่านการศึกษาทดลองตามระเบียบวิธีอัน
เคร่งครัดของตะวันตกในปัจจุบัน เพราะพัฒนา
มาก่อน “ยุคโมเดิร์น” ซึ่งมีวิทยาศาสตร์เป็น
รากฐานสำคัญ อย่างไรก็ตาม ตำราการแพทย์แผน
ไทยเกิดขึ้นจากประสบการณ์จริงของครูหมอใน
อดีตที่ได้มีการบันทึกไว้ และมีการชำระสะสาง
หรือแก้ไขปรับปรุงเป็นระยะๆ จากประสบการณ์
การนำไปใช้และการพิจารณาของครูหมอรุ่นแล้ว
รุ่นเล่า ตำราเหล่านี้จึงเป็นมรดกภูมิปัญญาอัน
ทรงคุณค่า ที่รอให้คนรุ่นเราได้ช่วยกันศึกษา
ทดลอง พิสูจน์ และพัฒนา เพื่อสามารถนำไปใช้
ประโยชน์ได้อย่างมั่นใจ ทั้งต่อประชาชนชาวไทย
และเพื่อนร่วมโลกของเราทั้งมวล